

Čudovita prisojna lega na vzhodnih obronkih Pohorja je že zgodaj privabila človeka. Nad Pohorskim dvorom leži železnodobna Poštela, a pri Betnavi, Hočah, Razvanju in pri Pohorskem dvoru so našli bogate rimske sledove. Po naselitvi so Slovenci poimenovali Razvanje po antičnih razvalinah.¹

Ko so Nemci pregnali Madžare na vzhod, je nemški cesar podelil grofu Rachwinu 985 obsežna zemljišča pri vasi Razvanju (Razuanai).² Razvanje je moralo takrat že dalje časa živeti, da je zaslužio ime vaškega naselja. Pod konec 11. stoletja je bilo to Rachwinovo Razvanje v posesti dravskih krajišnikov Spanheimov in v okviru mlade hočke pražupnije. Verjetno so imeli krajišniki svojo prvo postojanko prav na Pohorskem dvoru. Med 1096 in 1105, ko je imel krajišnik Bernard Spanheim svoje bivališče že v mariborskem gradu na Piramidi, je obljubil, da bo zapustil ob smrti šentpavelskemu samostanu v Labotski dolini na Koroškem med drugim tudi živinorejski dvor (stabularia curtis) v Razvanju — verjetno Betnavo — na levi strani potoka in ostale pol vasi z vsem pripadajočim, s posestmi, podložniki, zemljišči, njivami, gozdovi, travniki in pašniki, pa naj je to obdelano ali neobdelano, ugotovljeno ali neugotovljeno,« a njiv ne v obsegu izmere, marveč po številu dvorcev in mož, ki žive v vasi.« Njegov brat Engelbert II. Spanheim je izročil med 1106 in 1124 istemu samostanu v zameno drugo polovico Razvanja s cerkvijo in dvorom, nedvomno sedanjim Pohorskim dvorom.³ Mihaelova cerkev v Razvanju je morala biti lastniška cerkev, le takšne cerkve je lahko zemljiški gospod podarjeval. V resnici pa šentpavelski samostan ni mogel, niti ni znal uveljaviti svojih posestnih pravic v Razvanju. Bernardove zapuščine 1147 verjetno niti prevzel ni, bivšo Engelbertovo posest pa je oddal v fevd. Svet pri Razvanju in pri Pohorskem dvoru so si sčasoma prisvojili deželni vladarji. V šentpavelskem samostanu so do 15. stoletja še pomnili, da bi moralo biti Razvanje njihovo.⁴

Med 1124 in 1348 se je javljalo enajst Pohorskodvorčanov: Verner I. (1124), Meingot (med 1147 in 1154), Verner II. (od 1164 do časa med 1202 in 1220, de Domo 1164), Pilgrim (1174), Kunigunda (med 1181 in 1204 de castro quod dicitur Hus), Konrad (med 1193 in 1220), Verner III. (1202), Verner IV. (1254 do 1285), Gočalk (1292 do 1298), Rajnpreht (1305 do 1329) in Oton (1329 do 1348).⁵

O njih in o dogajanju na tleh njihove pohorskodvorske gospoščine vemo le malo. Verner I. je bil v tesnih stikih s šentpavelskim

samostanom. Njegovo bivališče se je imenovalo 1124 Haus (Huzi), ki si je to ime zaslužio kot edino zidano bivališče nad bližnjimi podložniškimi kočami v Hočah in Razvanju. Leta 1146 je patriarh iz Ogleja odstopil dravskemu krajišniku Bernardu Spanheimu in njegovi ženi na osnovi zamenjave med drugim tudi dve tretjini desetine v hočki pražupnji. »Pravico do takšne desetine so vendarle dedovali še Bernardovi nasledniki v oblasti in tako je dobival štajerski vojvoda po zapisku babenberškega urbarja (pred 1227) iz slivniške in hočke prafare 80 mernikov (modius) pšenice, 420 mernikov rži, 700 mernikov ovsa, 2 tovara (carrada) vina, 2 posodi (redemper) medu, 60 jagnjet in 400 piščet. V mernik je šlo 157,5 litra, v posodo 104,96 litra in v tovoru je bilo 525 litrov.« V količine omenjene desetine so seveda prispevali tudi pohorskodvorski podložniki prav tako kot pri tretji tretjini desetine, ki jo je užival v svoji pražupnji hočki župnik.⁶

Verner II. je prodal okoli 1200 šentpavelskemu samostanu vinograd in kmetijo za tri marke. Sodobnik Vernerja II. je bil Friderik Razvanjski, verjetno oskrbnik knežjega (nekdaj Bernardovega) dela v Razvanju. Ker je užival vladarjeve gorninske vinograde, je moral oddati zato tri tovore vina. Kunigunda iz gradu Haus je prodala istemu samostanu pet kmetij in vinograd v Bresternici za osem mark. Pri tem si je izgovorila pravico, da prodano, razen ene kmetije, do smrti uživa. Konrad je imel od šentpavelskega samostana skupaj z brati v fevdu Apače, Zgornjo in Spodnjo Ročico v Slovenskih goricah. Verner IV. je zgubil 1255 nekaj posesti pri Bohovi (Bochew) zaradi dolga v korist nemškega viteškega reda v Veliki Nedelji in plačal vetrinjskemu samostanu na Koroškem dvanajst mark odškodnine. Leta 1274 je bil med zarotniki proti vojvodi Otakarju II. Přemyslu. Prav ta Otakar II. je dobival kot štajerski vojvoda v Razvanju od treh in pol posesti (nekdanje Bernardovo volilo Šentpavlu) po 1 mernik (modius) pšenice, mernik ovsa, prašiča ali 12 novčičev, 2 kruha, pišče, kokoš in 20 jajc, njegov oskrbnik v Mariboru pa po 1 merico pšenice, 5 meric ovsa in 24 novčičev. Nad Pohorskim dvorom je prejel 1296 žički samostan od Konjiških štiri posesti pri gradšču Kozji rep (Kozerep) in jih še imel sredi 15. stoletja. Gočalk je dal 1298 Šetarovo Ptujskim. Njegov sodobnik je bil 1297 Vulfin Razvanjski.⁷

Rajnpreht Pohorskodvorski in Mariborski je prodal 1308 Ulriku Walseeju v Voličini dvor z 19 kmetijami. Ob Rajnprehtu se Raz-

vanjski niso več omenjali, pač pa od 1338 Betnavski. Leta 1314 je Rajnpreht odšel na romanje v Rim in Jeruzalem. Ženi in sinu je zapisal 1329 s privolitvijo kneza Pohorski dvor (Häusel am Pacher). Čutil se je torej že bolj za vladarjevega kot pa šentpavlskega vazala. Oton, verjetno Rajnprehtov sin, je zapisal 1331 svoji ženi vas Razvanje in nekaj posesti pri Pohorskem dvoru (vest). Samo pohorskodvorsko gospoščino si je prisvojil v Otonovem času Ulrik Walsee. Leta 1348 je pridobil Ulrik od Otona z zamenjavo še nekaj posesti nad Pohorskim dvorom. Kar je ostalo Otonu in njegovi ženi, to je imel

župnika, ki pa jim je pobegnil. Pred Turki naj bi pravočasno opozarjala stražna grmada nad Pohorskim dvorom. Po turškem pohodu 1483 so obnovili župnišče, vendar 1487 oglejski vizitator v njem zaradi mrčesa ni dobro prenočil.¹¹ Leta 1497 je zastavil Stubenberg pohorskodvorsko gospoščino oskrbniku (Janezu Gesslu).¹²

Za leto 1527 je ohranjen pohorskodvorski urbar. V gospoščini je bilo takrat 15 podložnih gospodarstev (dvor, 4 dvojne kmetije, 7 kmetij, dvojni domec in 2 domca) v Razvanju, 25 (2 kmetiji z domcem, 22 kmetij, dvojni domec) v Bohovi, 16 (pristava, kmetija s

Apče

Zg. Ročica

Sp. Ročica

Bresternica
Limbuš Maribor Malje
Voličina Šetarova
Betnava
Pošta
Razvanje Bohova
"Kozji rep"
Pohorski dvor
Sp. Hoče
Zg. Hoče
Dobrovoce

1359 mariborski grad na Piramidi: 31 kmetij na Pohorju, 3 in pol kmetije, 4 domce in 2 mlina pri Razvanju ter 2 kmetiji in mlin pri Hočah.⁸

Walseeji (Ulrik, Friderik 1352, Eberhard VIII. 1362) so le kratko imeli v posesti Pohorski dvor. Že 1363 ga je dedoval kot deželnoknežji fevd Hartnid V. Ptujski skupno z zaščito nad hočko faro in veliko desetino na zgornjem Dravskem polju. Ptujski so dokupili za gospoščino 1416 dvor med Pohorskim dvorom in Razvanjem od Fuchsbergerjeve in 1433 nekaj posesti od Nikolaja Slovenjgraškega.⁹

Leta 1438 so Ptujске nasledili sorodni Stubenbergi. Takrat je obsegala pohorskodvorska gospoščina župe Hoče, Razvanje in Bohovo. Grad (slos 1463) je bil sedež deželskega sodišča.¹⁰ Proti koncu 15. stoletja (1472, 1475, 1477, 1483, 1493 in 1494) so se podili po gospoščini Turki. Leta 1477 so ulovili hočkega

3 domci, 4 kmetije, polovična kmetija, trojni domec, 2 dvojna domca, domec z mlinom, 5 domcev) v Spodnjih Hočah, 6 (kmetija z mlinom, 5 kmetij) gospodarstev v Dobrovcih (Hartl) ter 6 pravdnih in 9 gorninskih vinogradov. V Spodnjih Hočah so med pohorskodvorskimi podložniki močno prevladovala revnejše posesti (domci). Nekateri priimki kažejo na razširjene obrti v Razvanju (Weber, Schneider, tesar Krejač, Satler) in Spodnjih Hočah (tesar, Wagner, Hafner). V Bohovi obrtniških priimkov ni bilo, pač pa se je tu pisalo kar sedem družin Esih in pet družin Marčič.

Kmetija v Razvanju in Bohovi je dajala približno 1 goldinar, 3 kure in 30 jajc, v Spodnjih Hočah 4 posode (schaf)l pšenice, 5 posod ovs, 5 kur, 10 jajc in v Dobrovcih 9 posod rži, 6 posod ovs, 3 kure in 15 jajc. Domci so dajali le denar, kure in jajca. Pravdno vino je oddajal posameznik do 11

Velika Nedelja

Ptuj

računskih veder (redemper), gornine pa do 9 vodnih veder in pri vsakem vedru pol novčiča.

Skupno je dobila gosposčina blizu 53 goldinarjev (vrednost okoli 130 hl vina), 21 posod pšenice, 54 posod rži, 63 posod ovs, korec kostanja, 179 kur, 4 kopune, 1585 jajc, 172 vodnih veder pravnega in 48 vodnih veder gorninskega vina. Ker je bilo troje posod enako graškemu četrtu, je posoda merila 26,24 litra. Za računsko vedro so se računala 4 vodna vedra in za vodno vedro 12 namiznih četrtov. V vodno vedro bi zlili sedaj blizu 15,75 litra.¹³

Leta 1542 je bilo treba izdelati premoženjski popis kot prijavo za davčno osnovo. Pri tem popisu niso več omenili sicer že deset let starih strahot, ko so se tudi po pohorsko-dvorski gosposčini razlile Sulejmanove turške množice. Grad so ocenili s 300 goldinarji, gozdove (tudi v Burgstall-Poštela), ribolov in deželno sodstvo s 100 goldinarji, lov in nižje sodstvo s 30 goldinarji. Gosposčina je imela 69 podložnih gospodarstev in 25 vinogradov, od tega so uživali podložniki mariborske gosposčine na Piramidi 8 vinogradov v gornini. Vinograde so ocenili s 4 do 20 goldinarji. Ostalo bistveno vsebino prikazujeta naslednji tabeli:

Število družin	Ocenitev podlož. nepremičnin v gold.							Koristniki vino-gradov	Mlini
	-5	-10	-15	-20	-25	-30	-35		
Razvanje	19	6	4	7	1		1	5	
Bohova	24	2	11	6	3	1	1	3	
Spodnje Hoče . .	17	8	2	6	1			9	2
Dobrovce	9	2	7						
	69	18	24	19	3	3	1	17	2

	Konji				Govedo				Svinje			Koze			Ovce	Osebenjki	Kočarji	Kmetje srednji	Kmetje veliki
	1	2	3	4	0	-5	-10	-15	-20	0	-5	-10	-5	-10	-15				
Razvanje	4	2			4	9	5		1	5	9	5	1			2	5	10	2
Bohova	4	7	2	1	2	5	10	6	1	4	14	6				2	1	10	11
Sp. Hoče	3	2	1		3	9	3	2		6	7	4			1	2	4	8	3
Dobrovce		5	2		1	1	5	2		2	4	3		3	1	1		5	3
	11	16	5	1	10	24	23	10	2	17	34	18	1	3	1	7	10	33	19

V Razvanju je imel 15 družin še Meljski dvor, Štatenberg 2 družini in limbuški župnik 2 pušči, v Bohovi še Velika Nedelja 4 družine, v Spodnjih Hočah še domači župnik 10 družin, žički samostan 9 in vetrinjski samostan 5 družin, v Dobrovcih pa mariborski grad na Piramidi 5 družin in Velika Nedelja 2 družini. Po Pohorju nad Pohorskim dvorom je bilo 32 družin mariborskega gradu na Piramidi.

Pohorskodvorski podložniki so se, po tej imenjski cenitvi sodeč, ukvarjali na veliko z živinorejo. Kar polovica podložnih družin je imela vsaj po enega konja, največ v Dobrovcih in Bohovi. Le ena sedmina družin je bila brez govedu in še to so bili skoraj sami osebenjki. Svinjereja je bila šibkejša od govedoreje, koze in ovce pa je vzdrževalo le šest družin.

Po gospodarski moči so bili pohorskodvorski podložniki precej razslojeni. Desetina podložnih družin je bila osebenjska, sedmina kočarska (z manj kot tremi vprežnimi živalmi), polovica srednjekmečka in dve sedmini velikokmečki (z vsaj sedem glav vprežne živine).

Celotna davčna osnova pohorskodvorske gosposčine je nanasla le dobrih 30 funtov.¹⁴

Po popisu 1542 so vesti o Pohorskem dvoru skromnejše. Znanih je le nekaj njegovih oskrbnikov: Klement Wellzer, 1566, Vid Heinecker, 1573 do 1581, in luteran Pavel Tiburcij Heinecker, 1581 do 1594. Slednji je imel gosposčino v zastavi. Kmalu po začetku 17. stoletja je začela gosposčina prehajati v posest Tattenbachov. Ti so segali po njej že med leti 1615 in 1619, povsem pa so se je polastili 1636, ko jim je odstopil svoj delež še Franc Stubenberg. Zadnji Stubenbergi so se za slovo od pohorskodvorske gosposčine še pripravili 1580 z ljubljanskim škofom zaradi zaščite nad hočko cerkvijo, 1625 z vetrinjskimi menihi zaradi valjarne koc v Hočah. Leta 1635 so še doživeli kmečki upor, ko so podložniki obvladali za kratek čas tudi Pohorski dvor.¹⁵

OPOMBE

1. S. Pahič, Maribor v prazgodovini, ČZN XXXIX, 1968. — S. Pahič, Maribor v antiki, ČZN XLI, 1970. — 2. Fr. Kos, Gradivo II, 1906, št. 487. — 3. Fr. Kos, Gradivo III, 1911, št. 403. — Fr. Kos, Gradivo IV, 1915, št. 22. — 4. B. Schroll, Lehenverzeichnisse des Benedictiner-Stiftes St. Paul in Kärnten, Archiv für öster-

reichische Geschichte XXXIV, 1/19. — 5. Fr. Kos, Gradivo IV, št. 82, 246, 470, 476, 545, 648, 654, 851, 855. — Fr. Kos, Gradivo V, 1928, št. 42. — J. Zahn, Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark III, 1903, 155. — J. Wichner, Geschichte des Benediktiner-Stiftes Admont II, 414. — B. Schroll, Urkundenbuch des Benedictiner-Stiftes St. Paul in Kärnten, FRA XXXIX, 1876, št. 144. — H. Pirchegger, Die Untersteiermark, 1962, 96, 117. — 6. Fr. Kos, Gradivo IV, št. 82. — J. Koropec, Ob urbarju gosposčine Slivnice pri Mariboru iz leta 1608, ZC XIX—XX, 1965—1966, 235—236. 7. A. Dopsch, Die landesfürstlichen Gesamturbare der Steiermark, 1910, 25, 100 — Fr. Kos, Gradivo IV, št. 654, 851, 855. — J. Zahn, Urkundenbuch III, 155. 162. — A. Muchar, Geschichte des Herzogthums Steyermark V, 1850, 361; VI, 1859, 109, 121. — H. Pirchegger, Die Untersteiermark, 96, 134. — 8. J. Loserth, Das Archiv des Hauses Stubenberg, Beiträge XXXVII, 1914, 91/64, 68; 92/73; 93/98; 96/32, 33. — H. Pirchegger, Die Herrschaft Marburg, ZHVS XLIII, 1952, 26. — H. Pirchegger, Die Untersteiermark, 105, 117. — W. Levec, Pettauer Studien I, Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien XXVIII, 1898, 174. — 9. H. Pirchegger, Die Untersteiermark, 117. — J. Zahn, Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter, 1893, 256. — J. Loserth, Das Archiv des Hauses Stubenberg, Beiträge XXXVII, 1914, 90/55; 93/94; 97/40, 45. — 10. H. Pirchegger, Die

Untersteiermark, 117. — 11. Fr. Ilwof, Die Einfälle der Osmanen, MHVS XI, 1862, 202—211. — A. Klein, Zur Geschichte der Türkeneinfälle, ZHVS XIX, 1925, 112—116. — Die Reisetagebücher des Paolo Santonino, 1947, 166—167. — 12. Listina 9585, Šda (Štajerski deželni arhiv v Gradcu). — 13. Pohorskodvorski urbar 1527, Archiv Stubenberg 37 a/255 b, Šda. — R. Baravalle, Zur Geschichte der steirischen Masse II, ZHVS XXX, 1936, 141. — 14. A. Steinwenter, Suleiman II. vor Marburg 1532., Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg, 1887, 11. — Imenjske cenitve: Pohorski dvor 43/634; Štatenberg-Auersberg 3/19; Mariborski grad na Piramidi — Graben 11/136; Hočka župnija 19/259; Limbuška župnija 22/283; Melje-Pützen 29/433; Velika Nedelja 35/519; Vetrinj, Šda. — Wl. Levec, Pettauer Studien III, Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien XXXV, 1905, 175. — 15. Listine Haus am Bacher za leta 1566, 1573, 1574 in 1591, Šda. — I. Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant I, 1875, 322, 332, 333. — Imenjska prijava (Güлтаufsendung) Pohorski dvor, Šda. — H. Pirchegger, Die Untersteiermark, 117. — A. Kapper, Mittheilungen aus dem k. k. Statthaltereiarhive zu Graz, Beiträge XXX, 1902, 140. — Register k arhivu Viktring c. 40/št. 395, Koroški deželni arhiv v Celovcu. — Fr. Krones, Ergebnisse einer archivalischen Reise nach Linz Beiträge XXXI, 1901, 160.

